

Hebt ge 't al gezien, wat lang leven? Bijna 86 jaar! Volgens Mozes: een zeer sterke man.

En bijna dat geheele lange leven door geplaagd met een knagende pijnlijkheid, die een wolk van bitterheid heeft laten hangen over veel, dat zijn leven zoo heerlijk en zoo schoon had kunnen maken.

In Eccelfachan, een onbekend Schotsch dorp, stond zijn wieg. En als hij 't niet anders beschikt had, zou men hem begraven hebben bij de groote dooden des lands in de Westminster-abdij.

Tusschen die onbekendheid en dien hoogen roem lag dat lange leven.

Er moet zeker veel van te verhalen zijn. Maar ik zet mij niet tot de taak, die mij met de hulp van keurige levensbeschrijvers niet zwaar zou vallen, een geregelde opsomming zijner wederwaardigheden te geven. Enkele losse opmerkingen mogen volstaan om den lust op te wekken tot een nadere kennismaking, waartoe de gelegenheid openstaat o.a. in 't werk van Dr. F. van Gheel Gilde-meester, te Nijkerk bij Callenbach uitgegeven, — om van verschillende andere, in 't Engelsch en in 't Duitsch, maar te zwijgen.

Wanneer ik na lezing van een en ander over dezen grooten man een indruk tracht samen te vatten, dan moet ik moeite doen om over zijn grimmigheid heen te komen. Ongetwijfeld heeft deze vaardige en vurige schrijver verdiend, dat men hem den profeet der 19de eeuw noemde, al wou een ander zeggen: „Ja, maar een boerenprofeet;” er was hier onmiskenbaar groot talent, veel karakter, een trouw en eerlijk hart; maar — er blijft bij zijn levensbeeld iets bij mij hangen, alsof ik met een soort Bilderdijk heb kennis gemaakt, en ik prijs duizenden eenvoudige menschen, wier naam nooit schitterde in de wereld, maar die in hun beperkte omgeving het middelpunt waren van een blijde, Godverheerlijkende levensopvatting, gelukkig boven dezen „profeet.” Als iemand leeft, kost het al een heele en niet altijd bevredigende studie om hem te leeren kennen, hoeveel moeilijker moet het zijn, tot zijn karakter door te dringen, wanneer hij gestorven is, en men zich vergenoegen moet met zijn eigen geschriften en met verhalen en mededeelingen van tijdgenooten!

Zonder dat men iemand nog van opzettelijke huichelarij en veel minder nog van besliste leugenachtigheid verdenkt, zal men toch moeten erkennen, welk gebrekkig materiaal voor iemands karakterkennis geleverd wordt door zijn geschrift. Zoo we, eerlijk, onszelf hieromtrent leeren onderzoeken, zullen we een maatstaf hebben, die bij de beoordeeling tot groote voorzichtigheid aanspoort.

Maar — we moeten het met het gebrekkige materiaal doen en zullen 't veiligst gaan, wanneer wij den man laten glippen en zijn geschriften vast houden.

Ik weet wel, dat hoog wordt opgegeven van den invloed van iemands levensomstandigheden, van zijn gestel en dergelijke op zijn litterarische producten, maar ik ben nog niet verder gekomen, dan dat ik in de aanwijzingen van het verband tusschen schrijver en geschrift iets anders heb kunnen ontdekken, dan minder of meer geslaagde fantasieën.

Het inwendig zijn der menschen is een geheim, ondoorgrondelijk, wie zal het kennen! Maar al was de mensch van glas, waar zouden de oogen te vinden zijn, die *recht* zagen?

Als wij dan ook stukskens en brokskens van 't geen ons van den man en zijn werk onder de oogen kwam, op de leestafel brengen, doen wij dat zonder de vermetelheid van een karakterschets te leveren.

Thomas Carlyle droeg een goeden voornaam. Met den

discipel des Heeren had hij onmiskenbaar gemeen, dat hij in zichzelf geen twijfel verdroeg en snakte naar de waarheid. En hij past, zoover wij kunnen nagaan, in de traditie, die een „ongelooovigen” Thomas fantaseerde, ofschoon niet in de werkelijkheid van den overtuigden jonger, die in zijn verrukking het: „Mijn Heer en mijn God!” uitjubelde.

In streng, oud-Testamentischen geest werd hij opgevoed, zóó streng, dat het niemand aantrekken kan, wanneer men er van leest, maar toch ook zóó krachtig, dat hij zijn lange leven lang niet den indruk kon verliezen van zijn kinderjaren.

„Hoe eerwaardig,” schreef hij in 1866, „schijnen mij die eenvoudige voorgangers, als ik op dien tijd terug zie! Menschen, die zóó geleken op de evangelisten en discipelen van Christus heb ik nergens meer aangetroffen, zoo min onder de Roomsche als onder de Protestantsche geestelijkheid. Dat armelijke bedehuis uit mijn kinderjaren is mij gewijder dan de prachtigste kathedraal der wereld. Ruw, boersch, kaal, geen godshuis kon kaler zijn. Maar — daar waren heilige tongen als van vuur, die ontstaken, wat in een mensch het beste is, en nog na jaren niet is gedooft.”

Onder welke menschen groeide de jongen op? Onder stoere, eenvoudige, ernstige mannen. Dr. van Gheel Gilde-meester schildert ze ons: „met hun aandachtig gelaat, armelijke maar altijd nette kleeven, een kleur als mahoniehout en meestal een sneeuwitten baard.”

Daar was bijv. de oude David Hope, die een boerderij had dicht bij Solway, vlak aan zee. Het was daar een regenland, koud en mistig, van late oogsten, die soms met ongeloofelijke moeite moesten binnengehaald worden. Tien dagen achtereem regende, dan een paar droge dagen, waarop vaak een harde wind, die het werk niet gemakkelijk maakte. De oogenblikken zijn dan goud waard en er dient dan gezwoegd te worden met alle macht.

Zoo was het op een heerlijken herfstmorgen; Davids schooven stonden gereed, zij zouden misschien nog juist kunnen binnenkomen.

En ander zou er dien morgen de huiselijke godsdienst-oefening maar eens aan gegeven hebben, David niet.

Met het ontbijt was alle haast gemaakt en daarop kwam „het Boek.”

Juist heeft David zijn bril genomen, als een van de knechten binnenstormt:

„Baas, daar komt een hevige wind opzetten, die de schooven in zee zal drijven!”

„Wind!” antwoordt David in zijn plat Schotsch, „wind kan niet één strootje wegnemen, dat voor mij bestemd is. Geef mij het Boek. Goed. Ga zitten! Wij zullen het aangezicht des Heeren zoeken.”

Van dat slag was Thomas' vader. Karig in woorden, een onbegrijpelijke hoogheid in huis, ongenaakbaar streng, maar recht.

Zijn moeder toegankelijker, maar ook boersch Schotsch. Lezen kon zij, maar schrijven nauwelijks, ze heeft het eerst goed geleerd, toen haar zoon van huis ging. Maar in spijt van haar weinige beschaving een vrouw van zoo ernstige en gezonde ontwikkeling, dat zij later met haar geleerden zoon de meest diepzinnige onderwerpen kon behandelen, en, als zij nu en dan in 't hoekje van den haard de korte pijp uit den mond nam om een opmerking te maken, haar lieveling verraste en verbaasde door haar helderen, scherp blik op menschen en zaken.

Ook in een klein, afgelegen, afgezonderd gehucht bloeien waarheid en klaarheid!

Toen later moeders kinderen verspreid raakten, liet zij hun door een van haar dochters schrijven:

„De eerste gang, dien ik elken morgen in mijn gedachten maak, is naar Londen; dan naar Italië, dan naar de kleine boerenhofstee te Craigenputtock, en dan naar Mary. En als gij aan den dokter schrijft (te Rome) zeg hem dan met een hartelijken groet, dat hij trouw zijn Bijbel moet lezen en niet vergeten, dat God hem overal ziet, in welk land hij ook wezen mag.”

Ik zou 't portret van zoo'n moeder willen hebben, zoo'n lieve, trouwe moeder, maar ik heb niets dan dat van den

zwaarmoedigen zoon, met die vastgeklemd lippen, die diepliggende oogen, vreemd gevormden schedel, zwaren haarbos, alles zóó zwaar, dat het drukt op 't omgeslagen boord, dat door een breeden stropdas op zijn plaats gehouden wordt. Zijn haar trekken hieruit te lezen?

Op den eersten Kerstdag van het jaar 1853 ging de twee-en-tachtigjarige discipel in tot de rust van haar Heere. „Ik dank u ook hartelijk," zoo was haar laatste woord tot haar lievelingszoon Thomas en daarna sprak zij niet meer, maar sliep, volle zestien uren. Eenige oogenblikken vóór haar heengaan meende men een ontzaglijke verbazing op haar aangezicht te lezen. Kort daarop was de laatste ademtocht.

Op het kerkhof te Eccelfachan, aan de zijde van haar man, werd zij bijgezet en op haar grafsteen staat te lezen: „Zij schonk haar man negen kinderen, van wie vier zonen en drie dochters haar overleefden, in dankbaarheid en eerbiedenis zulk een vader en zulk een moeder gedachtig."

In zijn dagboek schrijft Carlyle:

„Dat zal kunnen heeten haar aandenken eeren en leeren van haar dood, wanneer ik in de langere of kortere rest mijner dagen met den eenvoudigen moed, de oprechtheid en vroomheid van deze dierbare ontslapene mag leven."

Toen dit gebeurde was Carlyle 58 jaar en stond hoog in eere.

Wij volgen hem niet van stap tot stap op den weg, die hem zoover bracht. Maar wij spreken van een vriend, dien hij had en van een vrouw, die hij vond.

Oorspronkelijk tot predikant bestemd en al vroeg voorbereid op theologische studien, kwam twijfel aan de grondwaarheden, die hem in zijn jeugd waren ingeprent en die hij zou te prediken hebben, hem verhinderen in die bestemming. Hij was te waar en te oprecht om iets te gaan prediken, dat hij niet ernstig geloofde.

Hij studeerde dus wiskunde en letterkunde en was eenigen tijd onderwijzer te Kirkcaldy, waar hij kennis maakte met een concurrent, later ook een man van naam, Edward Irving, bekend als de stichter van de Apostolische kerk, maar die in 1816, ofschoon uitgestudeerd en bevoegd tot het bekleeden van een kerkelijk ambt, in afwachting van een roeping daartoe schoolonderwijzer was te Kirkcaldy.

Verscheiden ouders waren met Irving niet tevreden, stichtten een concurrerende school en riepen Carlyle daaraan. Irving ontving zijn jongeren concurrent zóó vriendschappelijk en hulpvaardig, zóó onzelfzuchtig en recht christelijk, dat Carlyle later in zijn herinneringen 120 bladzijden wijdde aan zulk een onbaatzuchtig vriend.

Hier ontving Thomas ook nog een brief van zijn moeder, dien ik toch ook moet overschrijven, want zulke brieven spreken veel meer tot mij nog dan de geprezen geleerdheid van den zoon:

„Ik neem deze gelegenheid waar om u te schrijven, want nu kost het geen port. Ik verlang naar een praatje met u, en zie al uit naar Augustus, wanneer ik u zien zal en ik hoop nog wel eens vóór dien tijd. O Tom, denk aan de gouden dagen uwer jeugd en gedenk aan uwen Schepper in de dagen uwer jongelingschap. Zoek den Heere, terwijl Hij te vinden is. Wij hooren, dat de wereld God niet gekend heeft door de wetenschap. Bid om zijn tegenwoordigheid bij u en zijn raad om u te onderrichten. Hebt gij uw Bijbel al doorgelezen? Ik hoop, dat gij niet vertragen zult; opene de Heere de oogen uws verstands.

Nu, schrijf zoo gauw gij kunt. Ik ben blij, dat gij tevreden zijt en ik zeg, wij mogen het allen wel wezen, want de tijden zijn hard genoeg. Wij zenden u hier een stuk ham en wat boter, want de uwe zal al wel lang op zijn. Schrijf mij daarover en of gij wat nodig hebt.

En nu, Tom, ik kan niet langer, want ik moet naar den stal om te melken; maar denk er aan, dat gij mij schrijft over uw Bijbelles.

Dag Tom!"

Carlyles buitengewone gaven werden in Kirkcaldy spoedig bekend en Irving deed al zijn best om zijn vriend te helpen en met de studie en in den zielestrijd. Als er ruimte was, lieten we ook hierover de moeder weer spreken, maar moeten ons bepalen tot de verwijzing naar een titel, dien wij reeds noemden.

De vrienden konden, in Kirkcaldy blijvend, niet tevreden zijn en trokken samen naar Edinburg. Later treffen we ze weer samen in Londen, waar Irving den bekenden opgang maakte. Toen hij, betrekkelijk jong nog, 40 jaar, levensmoede en gebroken, een grijsaard reeds, ter ruste ging, zei hij tot een van zijn vrienden:

„Ik had Thomas Carlyle dichter bij mij moeten houden. Zijn raad was altijd trouw, hetzij hij prees, hetzij hij berispte, en zulke oogen als de zijne vindt men niet veel."

Aan dezen trouwen maar verdwaasden vriend had Carlyle op een eenigszins vreemde manier zijn vrouw te danken.

Irving nl. was verloofd met zekere Miss Marten, maar werd zóó aangetrokken door een zijner leerlingen, Miss Jane Welch, dat hij zijn verloofde verzocht haar woord terug te nemen. De jonge dame in kwestie was evenwel zóó overtuigd met een voorbijgaande bui te doen te hebben, dat zij Irving niet wilde vrijgeven. De betrekking tot Miss Welch werd dus — men kan begrijpen onder welke aandoeningen, ontroeringen en dergelijke — opgegeven en Carlyle nam Irvings plaats als leermeester in met het gevolg, dat hij ook weldra plaatsvervanger werd als huwlijks-candidaat.

Wat later van deze huwelijken werd, is te denken. Irving huwde uit eerlijkheid en uit eerlijkheid alleen, met een andere jonge liefde nog steeds in 't hart. Miss Welch uit eerzucht, wijl zij in haar leermeester een man zag, die het tot roem zou brengen. Manke huwelijken! Kon de omstandigheid, dat de andere partijen het hartelijk meenden, de onnatuurlijkheid opheffen?

De berichten van deze huwelijken, gepubliceerd en voor iedereen te lezen, mogen dan ook niet van heftige tooneelen gewagen, van huwelijksliefde spreken zij ook niet. Geen wonder.

Ik ga daar evenwel niet op door. Liever tracht ik te komen tot de vermelding van 't geen Carlyle als schrijver geweest is.

Overzichten beloof ik niet. Dat zijn droge en dorre dingen, die alleen droge en dorre menschen kunnen aantrekken. En ik zou willen, dat mijn lezers er eens toe komen konden Carlyle zelf te lezen, dan kunnen zij weten, wat er aan den man is, beter dan wanneer ze door anderenmans bril een kijkje nemen op zijn geraamte.

Zijn hoofdwerk, waarin zoo goed als al zijn gedachten over godsdienst, recht, maatschappij, wetenschap en staat uitkomen, is: „*Sartor Resartus* (de gelapte kleermaker.) Het leven en de gevoelens van den heer Diogenes Teufelsdröckk." Het boek is vertaald door Dr. J. W. J. A. Zürcker en in 1880 uitgegeven bij Jan D. Brouwer in Amsterdam.

Ik waag zelfs geen poging tot een overzicht van dit humoristisch-critische boek, dat aan Focke Simonsz en aan Justus van Effen herinnert, maar veel meer origineels heeft, al is niet te ontkennen de groote invloed, dien de Duitsche litteratuur op Carlyles stijl en beschouwing gehad heeft.

De man trekt ons in deze geschriften zeer aan. Hij praat niet na, maar is zichzelf. Als er te strijden is, strijdt hij met zichzelf en verbloemt het niet, als hij een nederlaag lijdt. Daarbij zijn zijn beschouwingen van zulk een edele hoogheid, van zulk een strikte rechtvaardigheid, dat het allen goeden in den lande moet behagen naar zijn stem te hooren.

Hij heeft veel geschreven. Vertalingen geleverd van Duitsche meesterwerken. Historische schetsen en biografieën in 't licht gegeven. De Fransche revolutie geschilderd. Olivier Cromwell in eere hersteld. Frederik de Groot nog eens waar en waardig aan de wereld voorgesteld. Over allerlei toestanden, personen en maatregelen zijn meening

onverholen gezegd en zóó gezegd, dat de oude en de nieuwe wereld met verbazing naar hem luisterden en sommigen wel meenden: „Er is een profeet onder ons opgestaan!" Hij was een man van grooten invloed en is het nog. Als men alles van hem gelezen en gehoord heeft, dan is het geen man, dien men juist als huisvriend verkiezen zou, maar toch een, wiens oordeel men bij de gebeurtenissen van dezen tijd wel eens weer hooren wou, al valt het niet zwaar, in zijn beschouwingen ook algemeenheden te vinden, die passen op de geschiedenis van den dag, alsof hij ze voorzien heeft.

Wat zijn geestelijken toestand aangaat, hij zou zichzelf ongetwijfeld geen geloovige genoemd hebben in den gewonen zin van het woord. Maar hoe hij de zelfverloochening verstond, blijkt o.a. uit een uittreksel van zijn dagboek, geschreven nadat hij groot verlies geleden had.

Na veel moeite, onderzoek en arbeid n.l. had hij het eerste stuk van zijn geschiedenis der Fransche revolutie voltooid. Het laatste gedeelte van zijn uitgespaard geld was er aan gewaagd. En eindelijk was het klaar, een kind der hope.

Het manuscript werd ter inzage gegeven aan een vriend: John Stuart Mill. Deze was wat slordig met het kostbare stuk, liet het slingeren en zoo kwam het in handen van het dienstmeisje, die het grootendeels gebruikte om het vuur aan te maken.

Verbeeld u den schrik van Mill, de neerploffing van Carlyle uit den hemel van zelfvoldaanheid!

Toch troost hij den troosteloozen vriend, en schrijft in zijn dagboek:

„Wandel ootmoedig voor God! O, had ik toch een vast geloof, dan zou mij niets te hard of te zwaar zijn. Laat ik God daarom bidden in het diepste heiligdom van mijn hart, zeker zal Hij het mij geven. Voor het overige kom ik mij voor als een schooljongen, wien de onzichtbare schoolmeester zijn schrijfboek doormidden scheurde, en er bijvoegde: Neen, mijn jongen, dat moet gij beter doen!" Wat kan ik anders doen dan gehoorzamen met een bedroefd hart, gehoorzamen, en gelooven dat dit het beste is. Vooruit dan maar weer, en opnieuw aan het werk, in Gods naam!"

Aan allerlei eerbewijzen heeft het den ouden man tot op het laatste van zijn leven niet ontbroken. Maar hij was los van de wereld. Ouders, broeders, zusters en vrienden waren heengegaan, zijn vrouw was hem voor, en hoe zonnig een dankbaar en waardeerd nageslacht zijn laatste jaren ook trachtte te maken, hoe thuis hij zich nog gevoelde te midden van de nieuwste stroomingen, hoe de grooten en vorsten der aarde wedijverden om te toonen, hoe hoog zij hem stelden, hoezeer zij overtuigd waren van den machtigen invloed, dien zijn woord op de beschaafde wereld uitgeoefend had, hoe dapper hij zich altijd nog weerde tegen wat hem onwaar en onrecht leek, hij voelde zijn tijd daarhenen vlieden en verlangde naar een beter huis, dan hem zorgzame handen hier voorbereiden konden.

Vaak las hij in zijn lievelingsboek, het boek Job, de eerste oudste voorstelling van het nooit eindigend raadsel: het menschenlot en de Godsregering; ook de plechtige klanken der Schotsche psalmen weergalmden in zijn hart. En zijn huisgenooten hoorden hem menigmaal het slot zeggen van zijn lievelingslied:

Wir heissen euch hoffen!

Op Zaterdag, den 5^{den} Februari 1881, naderde, zacht en zonder smart, zijn einde.

„Rustig en stil lag hij daar; een uitdrukking van de liefdevolste teederheid had aan zijn ruwe trekken een bijna vrouwelijke schoonheid verleend."

Heel Engeland treurde bij zijn lijkbaar. Op het afgelegen kerkhof van Eceelfachan werd hij in tegenwoordigheid van weinig vrienden en bloedverwanten ter aarde besteld.

„Ver van het gedruisch der wereld, die hij van uit zijn hoogen eenzamen wachtpost zoovele jaren had gadegeslagen, ligt hij daar in zijn eenvoudig graf. Maar hij is een dergenen die spreken, nadat zij gestorven zijn."

H. B. v. L.

VRAGENBUS.

J. v. d. W. te Z. — De pijn in de lendenen en het geknak in de wervels van den ruggegraat, waarover u klaagt, worden veroorzaakt door te langdurig staan. Het zijn kenteekenen van *oververmoeienis*. Wij raden u dus aan, pauzen in uw werk te maken, of althans zooveel mogelijk afwisseling te maken tusschen staan en zitten. Koude wasschingen van den rug met water, waaraan een lepel *Arnica-tinktuur* is toegevoegd en het innemen van vijf druppels van de derde decimale verdunning van *Arnica*, des morgens en des avonds, zullen u goede diensten bewijzen.

A. v. H. te P. — *Slepende ontsteking van het traankanaal* met voortdurenden tranenvloed, *chronische ontsteking van het neusslijmvlies* en *wolf* of *lupus*, — wij hopen, dat u niet aan deze drie tegelijk lijdt! Om u ten minste eenigermate tevreden te stellen, antwoorden wij in 't kort, dat voor de eerste kwaal speciaal-behandeling door een oogarts bepaald noodzakelijk is. Helpt het sondeeren met zilveren sonden niet, dan blijft er niets anders over dan een kleine operatie te laten uitvoeren, waardoor een gedeelte van de traanklier wordt weggenomen, zoodat de afscheiding der tranen beperkt wordt. Bestaat er tevens een *etterachtige ontsteking van het traankanaal*, dan kan door het innemen van *Silicea*, 6de decimale verwijving, en de aanwending van lauwe compressen met 2% *Boorzuur-oplossing* genezing bewerkt worden, zoodals wij herhaaldelijk waargenomen hebben.

Het tweede euvel kan behalve door verschillende inwendige geneesmiddelen, die evenwel hier niet alle genoemd kunnen worden, en voorts door het geregeld gebruik van lauwe uitspoelingen van den neus met een zwakke *zoutoplossing* of een 2% *Boorzuur-oplossing* met goed gevolg bestreden worden. Van belang is het daarbij het lichaam te harden tegen den invloed der wisselende weersgesteldheid door koude wasschingen, kamerluchtbaden en hygiënische onderkleeding.

De derde kwaal eindelijk, *wolf* of *lupus*, wordt tegenwoordig volgens de nieuwste methode van prof. Finsen met bestraling van *electricch booglicht* met veel succes behandeld. Door aanwending van *electrolytische naalden* en gelijktijdig gebruik van *homoeopathische geneesmiddelen* hebben wij in eenige gevallen zéér bevredigende resultaten verkregen. Operatieve behandeling met branden en uitkrabben helpt wel voor een tijd, maar zelden wordt daardoor de ziekte volkomen genezen.

J. Z. te V. — Volgens uwe beschrijving houden wij het er voor, dat uw geheele *zenuwstelsel verzwakt* is door bovenmatig studeeren. Daarbij komt, dat u door *oververmoeienis* bij 't fietsen het hart verzwakt heeft, waardoor tevens de maag min of meer aangedaan is. Waarschijnlijk heeft u daarbij voedsel gebruikt, dat wel is waar algemeen als versterkend geldt (wijn, bouillon) maar toch weinig of geen kracht geeft. Uw geheele leefwijze moet in overeenstemming gebracht worden met uw verzwakt gestel. Weinig studeeren, geen lichamelijke vermoeienis (fietsen geheel vermijden), veel slaap, geen koudwater-proceduren, hoogstens koude afwasschingen des morgens vroeg, gevolgd door een oponthoud in bed van een half uur, vermijden van alcohol, koffie, thee en tabak, ruim gebruik van melk, eieren, wittebrood met een weinig Grahambrood, elken dag wat gebraden vleesch, voorts malsche groenten en compôt van vruchten zijn de voorschriften van algemeen aard, die voor uwen toestand passen. Als geneesmiddel raden wij u aan *Nux vomica*, 4de decimale verdunning 's morgens en 's avonds vijf druppels in een lepel water in te nemen. Wil u meer weten omtrent een hygiënische leefwijze, omtrent waterbehandeling, luchtbaden en electriche behandeling, dan raden wij u aan, ons werk: „*Homoeopathie in de Praktijk*," (verkrijgbaar bij elken boekhandelaar) te bestellen.